AANTEKENINGEN OVER MOLLUSKEN ETENDE VOGELS

door

A.C. van Bruggen

Het artikel van Kuiper over een slakkenvanger onder de roofvogels in CB 184: 820, oktober 1978, was voor mij aanleiding eens in de bibliotheek te duiken om te zien wat er nog meer bekend is over molluskeneters onder vogels. Dat blijkt heel wat te zijn; een van de voornaamste artikelen is dat van het echtpaar Snyder (Snyder & Snyder, 1969), die ook een interessante literatuurlijst geven. Zij behandelen niet alleen de slakke- of moeraswouw (Rostrhamus sociabilis, in Florida, maar ook een snipachtige vogel, de limpkin of koerlan (Aramus guarauna), wellicht verwant aan de kraanvogels. De limpkin is eveneens een specialistisch molluskeneter. Laten we eerst echter vaststellen dat deze specialismen niet zo strict zijn als we aanvankelijk dachten, zodat de dieren niet van ander voedsel zouden kunnen leven. De slakkewouw werd in volières gemakkelijk jarenlang in goede gezondheid gehouden op paardevlees en slakken van het genus Viviparus. De slakkewouw en limpkin vertonen in hun verspreidingspatroon grote overeenkomst met dat van hun prooidier, Pomacea paludosa (familie Ampullariidae), maar komen toch ook wel daarbuiten voor. De limpkin voedt zich ook met landslakken, insecten, wormen, hagedissen en in het zoete water ook met kreeftachtigen, kikvorsen en tweekleppigen. In (tropisch) Zuid-Amerika is een andere wouw eveneens gespecialiseerd in het vangen van grote zoetwaterkieuwslakken; deze soort heet Helicolestes hamatus. Het areaal van de in Florida bestudeerde slakkewouw strekt zich overigens uit over grote delen van Zuid-Amerika tot in noordelijk Argentinië.

De slakkewouw blijkt een heel apart gedrag te vertonen dat sterk is aangepast aan het bemachtigen van zijn uitzonderlijke prooi. Ook de limpkin vertoont dergelijke aanpassingen o.a. in de enigszins asymmetrische bouw van de snavel, die de vogel in staat stelt in de schelp door te dringen en de columellaire spier door te snijden. Het is merkwaardig dat dit een specialisatie is op rechtsgewonden slakken.

Hoe zit het nu in Afrika waar de familie Ampullariidae ook grote linksgewonden vormen kent? Het geslacht Lanistes komt daar naast Pila voor; eerstgenoemde is linksgewonden, Pila rechtsgewonden. De familie is ook in tropisch Azië zeer verbreid. In Afrika en Azië komen, voor zover mij bekend, geen op zoetwaterslakken gespecialiseerde roofvogels voor; de zoetwaterslakkenspecialisten zijn daar ooievaarachtigen. In Afrika is dat de 'oopbek-ooievaar' (Afrikaans) of 'Openbill' (Engels), Anastomus lamelligerus. in Zuid-Azië de 'Asiatic Openbill', A. oscitans. De snavels van deze merkwaardige ooievaars hebben in gesloten toestand een grote permanente opening ongeveer in het midden. Dit maakt het de dieren mogelijk zowel links- als rechtsgewonden slakken op te pakken en verder te verwerken. Ik heb de Afrikaanse soort wel bezig gezien, maar helaas alleen uit de verte, zodat de methodiek mij is ontgaan. Huxley (1960) heeft hier een interessante studie aan gewijd.

Ook aan de zeekust treft men molluskenspecialisten onder de vogels aan. Onze eigen scholekster heeft een merkwaardige, ten dele zijdelings samengedrukte, snavel die aangepast is aan het bewerken van levende mossels (Mytilus edulis).

Uiteraard zijn er nog veel meer vogels die mollusken eten, ook landmollusken. Kuiper stipt ook aan dat er in Suriname roofvogels zouden zijn, die o.a. Strophocheilus buit maken. Dit is inderdaad het geval; uit een artikel van Mevr. Van der Feen (Van Benthem Jutting, 1964) blijkt dat de 'Hook-billed Kite' (haaksnavelwouw), Chondrohierax uncinnatus, zich o.a. voedt met de reuzenslak Strophocheilus oblongus.

Elders in het dierenrijk komen ook talrijke specialistische molluskeneters voor, zowel in zee (bv. roggen), in het zoete water (beenvissen; soms zeer gespecialiseerd, o.a. in het Victoriameer in Oost-Afrika), als op het land (o.a. het Afrikaanse geslacht Duberria onder de slangen). Daarnaast eten talloze andere dieren weekdieren zonder direct daarop gespecialiseerd te zijn; talrijke mollusken willen ook graag andere weekdieren buit maken. Men bedenke dat er immers niet alleen zeer veel soorten weekdieren zijn, maar dat deze vaak ook in enorme aantallen voorkomen (plankton, mosselbanken, littorale zone, ondiep zoet water met bv. Sphaeriidae en Pisidiidae, strooisellaag in vochtig bos, Cepaea en Helicellinae in daartoe geschikte biotopen, enz.). De studie van weekdieren als voedselbron is weer een heel andere benadering van de mollusken als studie-object dan wij gewend zijn. Hier ligt zeker nog een terrein voor onderzoek braak, hoewel hierover waarschijnlijk meer bekend is dan wij vooralsnog kunnen bevroeden.

GECITEERDE LITERATUUR

BENTHEM JUTTING, W.S.S. VAN, 1964. Strophocheilus onblongus in the stomach of a Surinam bird of prey. - Basteria 28: 79-81.

HUXLEY, J., 1960. The Openbill's open bill: a teleonomic study. - Zool. Jahrb. Syst. 88: 9-33.

SNYDER, N.F.R. & H.A. SNYDER, 1969. A comparative study of mollusc predation by Limpkins, Everglade Kites, and Boat-billed Grackles. - Living Bird 8: 177-223.